

introducció bàsica al marxisme

***Secretaria Nacional de Formació
de La Forja - Jovent Revoluionari***

Països Catalans, 22 de novembre de 2019

*Document formatiu realitzat per la
Secretaria Nacional de Formació de
La Forja - Jovent Revolucionari.*

laforja.cat

ÍNDEX

Introducció	4
Karl Marx	6
El materialisme	8
La dialèctica.....	11
Una nova visió de la història: la lluita de classes	14
El valor	16
El capital i la plusvàlua	18
Explotació i emancipació	21

INTRODUCCIÓ

Anomenem marxisme al conjunt d'idees polítiques, econòmiques i filosòfiques que neixen amb l'obra de Karl Marx, però que van unides a l'activisme obrer i que posteriorment han estat desenvolupades per molts autors. El marxisme és la doctrina o cos ideològic que corona amb genial coherència les tres fonts ideològiques més avançades de l'Europa del s. XIX: el socialisme francès (Saint-Simon, Fourier, Proudhon), la filosofia clàssica alemanya (Feuerbach, Hegel) i l'economia política anglesa (David Ricardo, Adam Smith).

Engels va anomenar al marxisme o **comunisme** "socialisme científic", per distingir-ho dels **socialismes** "moderats" petit-burgesos, del socialisme utòpic francès, o del socialisme anarquista. Avui dia forma part de la ideologia dels principals moviments obrers i d'emancipació a tot el món. El terme *científic* fa referència al mètode a través del qual interpreta la realitat, en contrast també amb l'idealisme; del qual parlarem més endavant.

La idea d'aquest text és començar la casa pels fonaments. No es pot fer una llista de les conclusions que Marx va extreure de tota una vida dedicada a l'estudi i l'observació. Es pretén fer un seguiment de com arriba a algunes d'aquestes conclusions, introduint primer els conceptes de materialisme, dialèctica, lluita de classes, plusvàlua... per poder entendre millor i més coherentment la teoria marxista del moviment comunista. S'ha procurat raonar organitzadament les explicacions buscant la màxima claredat. No obstant això, és impossible tractar conceptes tan abstractes com la dialèctica o el valor i evitar que el text tingui certa complexitat. La lectura d'un text filosòfic, econòmic i polític, **requereix una especial atenció**. Cal ser llegit amb el llapis a mà, prendre notes, contrastar, rellegir tant com calgui, preguntar, buscar a internet, etc. fins a extreure'n la idea que conté cada frase. Donada la necessitat de retallar, resumir, ometre i simplificar: és recomanable que el jove lector que vol iniciar-se en el marxisme que no es quedi en aquest punt, i que després d'aquest tastet continuï per mitjà d'altres lectures i d'altres fonts aprofundint més en els continguts del Marxisme, per després poder aplicar-se a la seva difusió, discussió i sobretot aplicació.

Les preguntes que hi ha al final dels capítols serveixen per fomentar el debat si es fa una lectura conjunta com a nucli o assemblea, tot i que poden ser també respostes per un mateix si la lectura és individual. En qualsevol cas, busquen assegurar la comprensió i l'aplicació dels conceptes presentats en el text.

Marx criticava tots els filòsofs anteriors a ell que s'havien limitat a interpretar el món, quan el que calia fer era canviar-lo. Tots els comunistes tenim clar que no n'hi ha prou de fer-nos preguntes sobre la realitat per comprendre-la, hem de transformar-la. És vital que la classe obrera i especialment el jovent treballador, mantingui una actitud de lluita amb esperit internacionalista, a més de la formació política necessària per realitzar una crítica fonamentada del sistema capitalista.

El moviment comunista no va sorgir de Marx, sinó del moviment proletari del segle XIX, tot i que ell el va dotar de bases i cos teòric. Marx va morir en plena activitat, no va tenir temps d'escriure-ho tot. Això vol dir que hem de tenir en compte tots els altres autors que han contribuït al marxisme com Engels, Lenin, Bujarin, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Ernesto Guevara i Antonio Gramsci, o, sobre la seva relació amb la qüestió nacional Andreu Nin, James Connolly, Joan Comorera i Carles Castellanos a més de molts altres autors; i a més que aquest ha d'estar permanentment viu, no ha d'acceptar-se com a dogma inflexible sinó que ha de fer-se servir per analitzar la realitat canviant. El marxisme haurà de ser ampliat per les conclusions que la classe treballadora extregui de les seves noves condicions materials, en relació amb els moviments emancipatoris de les dones, de les nacions oprimides per l'imperialisme, dels ecologismes polítics, etc. i tots hem de contribuir a aquest procés d'estudi, crítica i construcció.

*“El marxisme no és un esport per a espectadors. Hem de verificar
amb els nostres raonaments les afirmacions que conté.
La nostra tasca és aprendre'l per després desenvolupar-lo”.*

---

¹ Text extret del web <https://www.nodo50.org/garibaldi/contenido/introducc.htm>, traduït al català i adaptat al context, llenguatge i pensament del jovent revolucionari dels Països Catalans.

KARL MARX

Neix el 1818 a Trèveris (Prússia, actual Alemanya). Fill d'una família econòmicament acomodada, culta, no revolucionària. El seu pare era un advocat jueu. El seu germà va arribar a ser ministre de l'interior i ell es va casar amb una amiga de la infància que pertanyia a l'aristocràcia. No provenia per tant d'una família "proletària", tot i que bona part de la seva vida va transcórrer en la misèria. Això li va permetre estudiar jurisprudència, història i filosofia a les universitats de Bonn i Berlín.

Participa al cercle dels Hegelians d'esquerra, que s'esforcen per extreure de la filosofia de Hegel conclusions atees. En un primer moment encara no critica seriosament Hegel. Escriu la seva tesi final sobre Epicur (materialista de l'antiga Grècia). Comença a seguir la crítica de la teologia i de l'idealisme que fa Ludwig Feuerbach, orientant-se al materialisme.

Cap a aquesta època (1843) és nomenat redactor cap de "La Gasetta Renana", periòdic d'esquerres que és censurat contínuament i al final clausurat pel govern. Després d'aquesta experiència s'adona que els seus coneixements sobre economia política són insuficients i es dedica a l'estudi d'aquesta ciència.

S'instal·la a París, on escriu articles per a una revista clandestina, en els quals es mostra més revolucionari i es dirigeix ja a les masses de proletaris. Un any després arriba a París Friederich Engels (1820 – 1895). Es fan íntims amics combatent el socialisme burgès i desenvolupant la teoria i la tàctica del socialisme proletari revolucionari o *comunisme*. Expulsat de París per revolucionari, s'instal·la a Brussel·les. Ell i Engels s'afilien a la clandestina Lliga dels Comunistes, i que en motiu del seu 2n Congrés redacten el Manifest del Partit Comunista (1848). En l'escrit donen a conèixer amb brillant claredat una nova visió del món, raonada amb indiscutible coherència, explicant el paper que juga la lluita de classes en la història.

Quan esclata el període de revolucions que confirmen i difonen la teoria revolucionària marxista, Karl Marx és expulsat successivament de Bèlgica, Alemanya i París. Finalment, viu exiliat a Londres, en la més absoluta misèria (que va matar diversos dels seus fills), ja que havia lliurat tots els seus esforços a la causa revolucionària.

L'ajuda econòmica que rep del seu amic Engels li permet acabar la seva obra mestra: "El Capital" (1867), en plena expansió dels moviments obrers comunistes. Aquest mateix any es funda l'Associació Internacional de Treballadors (AIT), de la qual va ser l'ànima, i

en la qual realitza la doble tasca d'unificar i alhora combatre altres moviments socials: Prohudonians, Lasalleans semi-dretans, Bakuninistes, tradeunionistes liberals...

Després de la caiguda de la Comuna de París (experiment socialista analitzat per Marx en una amb aquest mateix títol), l'AIT s'enfonsa, gràcies a l'escissió provocada pels Bakuninistes que discrepen de la necessitat d'un Partit Comunista que unifiqui les masses treballadores i les orienti cap a la revolució emancipadora. El seu lliurament i intensa activitat, van minar la seva salut decisivament, fins que el 1883 va morir mentre dormia a la seva butaca.

Preguntes per a reflexionar:

- En què creieu que va afectar la condició de burgès d'Engels en el desenvolupament de la teoria? Creieu que avui dia un burgès pot assumir les tesis marxistes?
- En què creieu que es diferencia el context socioeconòmic i internacional de Marx i Engels (s. XIX) de l'actual? Com influeix això en els plantejaments que ells fan i en els que hem de fer nosaltres?

EL MATERIALISME

El corrent filosòfic que neix a l'antiga Grècia amb Heràclit d'Efes (544/535 a.C – 484/475 a.C) i s'estén amb Epicur (341 a.C – 270 a.C) és anomenat materialisme. Aquest, situa la matèria com a element principal -i únic- en la naturalesa. Aquesta corrent de pensament s'oposa a l'idealisme que concep la matèria com un simple "reflex" de la realitat. Aquest últim té el seu apogeu amb Plató i s'estén amb el cristianisme durant tota l'Edat Mitjana.

Al llarg del segle XIX, el corrent materialista, oposat a la religió i, per tant, a l'elit conservadora que ostentava el poder, comença a agafar força i representació en diversos àmbits del coneixement com en la ciència amb la teoria de l'evolució de Darwin (1809 - 1882) i en la filosofia amb representants com Schopenhauer (1788 - 1860) i Nietzsche (1844 - 1900), cosa que els permet atacar amb tenacitat i contundència els valors tradicionals establerts. Feuerbach (1804 - 1872) "ressuscita" la tradició materialista anul·lada per l'idealisme que el precedeix i l'utilitza per criticar i tombar l'idealisme de Hegel (1770 - 1831). Posteriorment, Marx i Engels s'apropien del materialisme de Feuerbach i del raonament dialèctic hegelian. Aquest últim d'orientació idealista, però, invertit al materialisme: mentre que per a Hegel "el pensament és l'ens creador d'allò material", per a Marx i Engels "no és més que allò material traduït a la ment de l'home". El pensament hegelian crea el món material com si fos un ens autònom, i el de Marx i Engels, al contrari, actua tan sols com un producte de la naturalesa humana que permet a l'home relacionar-se i conèixer el seu entorn. D'aquesta manera, Marx i Engels redueixen el pensament de l'home a una simple característica de la seva naturalesa sense la necessitat de remetre a l'existència d'un món supranatural i immaterial com ha fet fins el moment la tradició idealista.

Engels afegeix que és precisament la realitat material del món que ens envolta el que ens permet parlar sobre ell. Distingeix la matèria de la no-matèria en termes de moviment: "No existeix matèria sense moviment i viceversa", "La no-matèria no és capaç de sofrir ni provocar moviment".

El nucli de la discussió entre el materialisme marxista i l'idealisme hegelian recau en la qüestió sobre la gènesi del món material, això és, la seva creació (com l'assumpte de l'ou i la gallina). En la tradició idealista les idees formen part d'un món separat i superior al nostre, això és, un món suprasensible, immaterial i etern anomenat per Plató "món de les

Idees”, el qual ha servit de motlle i prototip per a la creació del món sensible i fenomènic. La tradició materialista, en canvi, es fonamenta sobre la idea que **primer va existir la matèria i aquesta va donar origen a les idees**.

El corrent filosòfic de l'idealisme inclouria, com es pot deduir, la religió, mentre que els materialistes es consideraven generalment ateu. L'agnosticisme, el criticisme i el positivisme, per Marx, com alternativa a l'ateisme, no eren sinó corrents que acceptaven el materialisme però que es desvinculaven de les seves conseqüències revolucionàries progressistes.

Arribada l'Època Moderna i gràcies als avenços científics en els camps de la biologia, la psicologia i la física, l'associació entre idealisme i religió s'atenua. Aquestes ciències demostren que els conceptes i les idees són conseqüència de la repetició d'estímuls fets pel món exterior sobre els nostres sentits, és a dir, idees abstractes fetes per l'home a partir de la seva experiència amb el món material. D'aquesta manera, **la teoria que la idea sorgeix de la matèria**, defensada pels materialistes, queda demostrada empíricament.

Així doncs, havent demostrat empíricament a través de múltiples disciplines científiques el coneixement que fins ara estava sotmès a l'especulació on també hi tenia cabuda l'idealisme i, per tant, havent restringit i delimitat la seva influència en gran part dels diferents àmbits de coneixement, és raonable acceptar que **va ser l'home qui va crear la divinitat**, i no a l'inrevés. Com diu Feuerbach a *L'essència del Cristianisme* (1841), Déu va ser fet a imatge i semblança de l'home, en contraposició amb el que es diu al Gènesi 1:26-27, això és, que l'home va ser fet a imatge i semblança de Déu. L'ésser humà hauria projectat les seves característiques (saviesa, benevolència, poder, intel·ligència, amor, etc.) a l'exterior per tal de definir-se a través d'aquesta suposada realitat fonamental, però en veure's despullat i separat del que és la seva naturalesa, queda alienat.

Sobre aquest tema Marx desenvolupa la teoria de l'alienació (el concepte d'alienació prové del terme llatí *alienus* que significa aliè), ja present, però, en la filosofia hegeliana i associada encertadament amb l'opressió per Feuerbach. En ella explica les diferents formes d'alienació i el mètode per a l'emancipació o alliberament de l'home.

Per a Marx i Engels, el que s'atribueix a la divinitat és el que correspon a l'essència de l'home com a espècie, això és, el gènere pròxim que inclou tot individu al conjunt de l'espècie, mentre que el que és qualificat com a humà fa referència al que correspon a l'essència de

l'home coma individu i, per tant, a la diferència específica, allò que permet diferenciar els individus entre ells fent-los exclusius i únics. És així com es produeix el que els filòsofs anomenen l'antropomorfisme de Déu, això és, el fet d'atribuir-li forma d'home i convertir-lo en un ésser moral dotat de capacitat de premiar, castigar i perdonar.

Unavegada diferenciat i separat l'home de les seves millors qualitats, passa a estar sotmès a un poder superior, que no li pertany, que el domina i l'impedeix ser ell mateix subjectant-lo a lleis imposades; en definitiva, passa a estar alienat. La religió sobre la qual se sustenta aquesta alienació incita a suportar l'opressió, és "l'opi del poble". Es tradueix en l'esperança i la fe de trobar la justícia en el més enllà. Marx, arran d'aquestes consideracions, exposa i defensa que l'únic Déu de l'home ha de ser la humanitat, i que el camí de la seva emancipació ha de passar per la crítica de la consciència religiosa i retornar-li la seva essència.

Però hi ha altres formes diferents d'alienació. L'home és un ésser material, té unes necessitats a satisfer i es veu obligat a treballar per això. En certa manera, l'home s'identifica amb el seu treball, i es veu reflectit en el fruit del mateix. Quan un treballador ven la seva força de treball es deshumanitza. Es produeix alienació en el moment en què a l'home ja no li pertany el seu propi treball, com tampoc el fruit del mateix. El treballador s'estima a si mateix, estima el seu treball quan ell mateix el regula i gaudeix la mercaderia produïda. Quan es veu obligat a lliurar el seu treball al patró, es troba alienat i ha de ser oprimat perquè aquesta alienació es mantingui. Només la lluita revolucionària de la classe treballadora condueix a l'emancipació i a la fi d'aquesta opressió. Altres exemples d'alienació és la que sofreix la dona sota l'actual **sistema patriarcal**, l'alienació de la societat que lliura el seu propi poder a l'Estat i creu que ho necessita, l'alienació cultural que provoquen els mitjans de masses, etc.

Preguntes per a reflexionar:

- Per què creieu que Marx crítica l'agnosticisme, el criticisme i el positivisme dient que eren posicions que assumien tesis materialistes sense assumir-ne les conseqüències revolucionàries?
- Quines altres coses, a part de la religió, poden alienar el treballador? Algunes específicament de joves?

LA DILÈCTICA

Aquesta és la formulació del desenvolupament més que ateny més àmbits i més rica en contingut. És una teoria que abasta pràcticament tots els camps de la ciència, la vida, la història i el món. És tremendament abstracta i profunda. La dialèctica sorgeix per explicar el desenvolupament dels processos socials, històrics, físics, químics... és a dir, de qualsevol procés. D'aquí el seu caràcter polivalent i universal, i la impossibilitat de contradir-la. Marx pren la dialèctica de la filosofia Hegeliana, però despullant-la del seu embolcall idealista per posar-la al servei del materialisme.

La dialèctica suposa una forma de veure el món, no com un conjunt d'objectes acabats i estables, sinó com un conjunt de **realitats canviantes**. Per comprendre la dialèctica, hem d'acceptar que absolutament tot, tant el material com els conceptes abstractes, es troba sotmès a un **continu procés de canvi**, de naixement i mort. La dialèctica **nega l'existència de realitats immutables**. Tot allò en el que podem pensar sofreix desenvolupament i variació: les societats, l'ideal de bellesa, de justícia, el significat de conceptes com a "casa", "déu", "món"... Al llarg d'aquest desenvolupament tard o d'hora es repeteixen etapes ja recorregudes, però amb una base més alta, una "negació de la negació", és com un avenç en espiral (en lloc de lineal o circular).

Com es produeix aquest desenvolupament? Quin és el seu motor? Aquest és el nucli de la qüestió, i sobre el qual Marx s'atura a investigar. Segons ell, **el desenvolupament no es produeix d'una manera gradual**, gradualment, si no que es fa "a salts", presenta discontinuïtats, cataclismes, revolucions...

Els "impulsos interns" d'aquest desenvolupament, el seu motor, són les contradiccions. Els xocs de forces a l'interior d'un sistema (físic, biològic, social, econòmic,...) el fan avançar a salts. Quan en un sistema apareix una força es troba amb la seva oposada i genera una contradicció. Aquesta contradicció no es dissol, sinó que la seva resolució requereix de la transició a un altre sistema.

En tot procés es poden distingir tres fases dialèctiques: **tesi, antítesi i síntesi**. No es dona la tesi sense la seva antítesi (no existeix un tu sense jo, no hi ha burgesia sense proletariat, etc). L'antítesi es genera per negació de la tesi, i aquesta oposició se supera mitjançant la síntesi, que no és més que la transició a un nou estat on no existeix la

contradicció anterior (però n'apareixen d'altres). La síntesi és la negació de la negació, que inicia un nou procés.

Expliquem això d'una manera més gràfica, amb dos exemples del propi Marx:

- Quan l'aigua s'escalfa, les seves partícules s'agiten. Es crea llavors una contradicció: d'una banda hi ha forces que mantenen unides a les molècules del líquid, i d'altra banda aquestes necessiten cada vegada més llibertat per agitar-se (a causa de la calor que reben). Quan l'aigua està a 99°C no observem cap moviment, però arribats els 100°C es produeix una brusca resolució del procés (no gradual), i les forces intermoleculars es trenquen per l'agitació, l'aigua s'evapora i les molècules se separen.
- Un altre exemple pot ser la revolució francesa. Els burgesos havien anat acumulant el poder econòmic des que es van establir pel seu compte fora dels feus. Arriba un moment en què controlen amb les seves empreses tot el comerç i ostenten el poder econòmic en la societat. Però d'altra banda el poder legislatiu i judicial segueix en mans dels monarques absolutistes, que ostenten per tant el poder polític, lligant de mans la poderosa burgesia. Aquest estira-i-arronsa es fa insostenible, i arribat el moment aquesta contradicció desemboca sobtadament en la revolució burgesa de 1789, donant pas al nou sistema capitalista.

Si apliquem la dialèctica a la història, veurem que és un continu néixer i morir de societats, una eterna agonia de sistemes d'organització social, les contradiccions internes de la qual es van aguditzant fins que els qui necessiten del canvi el duen a terme mitjançant violentes revolucions. Per tant, i això és principal, **el motor de la història és la lluita de classes**, l'enfrontament de les poblacions afavorides per la contradicció contra les desitjoses del canvi. D'aquesta forma, Marx proporciona per primera vegada una **comprensió científica de la Història**, explicant la contínua successió de mètodes de producció (generació de béns consumibles a partir de matèries primeres brutes): **les forces productives** són dinàmiques (es van desenvolupant contínuament, cada vegada es produeix més i la classe treballadora cada vegada percep una menor part d'aquesta producció) i acaben per entrar en contradicció **amb les relacions socials de producció**, que són estàtiques (la classe capitalista posseeix els mitjans de producció i el proletariat es veu obligat a treballar per a ella, per exemple). Veurem això amb més profunditat una mica més endavant.

Segurament no és del tot correcte afirmar que "el marxisme és una ciència", ja que manca de fórmules i taules periòdiques, però és innegable que la dialèctica materialista aplicada al procés històric adquireix caràcter científic, per exemple, permetent extrapolar (predir successos a partir de l'observació experimental).

La dialèctica ha servit per explicar molts processos científics, i s'ha aplicat en tots els camps, nodrint-se al seu torn ella mateixa d'aquestes aplicacions, com la teoria de l'evolució Darwinista, el principi d'indeterminació d'Heissemberg, la relativitat d'Einstein, la teoria del caos, la mecànica quàntica...

Preguntes per a reflexionar:

- Creieu que realment no hi ha realitats immutables? En relació amb el materialisme, creieu que hi ha coses que sí que son immutables?
- Com descriuríeu els fets d'octubre del 2017 al Principat fent servir la dialèctica descrita en aquest capítol?

UNA NOVA VISIÓ DE LA HISTÒRIA: LA LLUITA DE CLASSES

La teoria de la **lluita de classes**, és el fil conductor que ens permet descobrir que la història no és un caos on se succeeixen períodes de progrés i estancament, revolució i reacció, guerra i pau... sinó que el seu desenvolupament està subjecte a lleis.

Hem vist en el capítol sobre el materialisme que la consciència prové de la matèria, i no a l'inrevés. De la mateixa manera, la consciència social, la moral i el pensament dominant en cada societat, **depèn de les seves característiques materials**. Els homes, en convida en societat, contreen necessàriament unes relacions socials i laborals (independents de la seva voluntat) que condicionen la seva consciència. La història és una successió dialèctica **de maneres de producció** (diferents formes que té l'home d'organitzar la fabricació de béns i el seu intercanvi) creats per l'home, però que després adquireixen independència del seu control i fins i tot poden arribar a oferir resistència.

La manera en què s'organitzen aquestes **relacions socials de producció** que s'estableixen entre els homes és el que Marx denomina **estructura** d'una societat. L'estructura és per tant la base econòmica de cada societat (esclavista, feudal, comunal, capitalista, socialista...), i comprèn tres nivells:

1. condicions de producció (clima i riquesa natural d'una societat);
2. forces de producció (graú de desenvolupament tecnològic de la societat) i
3. relacions de producció (possessió dels mitjans de producció i divisió del treball en una societat).

Sobre aquesta estructura i condicionada per ella, s'aixeca l'anomenada **superestructura** de la societat, que és la forma jurídic-política de cada societat (reflecteix la seva ideologia, és a dir, la seva forma de govern i les seves lleis, ja siguin explícites o implícites) i depèn sempre de la base estructural econòmica, mantenint amb ella una relació dialèctica. En això consisteix el materialisme dialèctic. Les nostres maneres de pensar i de governar-nos estan condemnades pel desenvolupament de les nostres forces productives, per la nostra manera de producció, ja que els homes per fer política, a més de pensar, han de menjar.

No obstant això, el capitalisme no escapa a la dialèctica. A més de generar riquesa per a una minoria, genera pobresa per a una majoria, la qual cosa crea la contradicció que ha de portar a un canvi. Les actuals relacions socials de producció impliquen l'existència de

classes. Hi ha una minoria burgesa que posseeix terres, fàbriques, capital... i una massa treballadora que només pot viure treballant per a la classe posseïdora. Els interessos d'aquestes dues classes són directament oposats, mai podran cooperar en la gestió. Els altres grups socials, el lumpen (classes marginals, màfies, etc), els professionals independents (que necessiten autoexplotar-se), etc... no juguen cap rol en el sistema econòmic a nivell mundial que trenqui aquest binomi treballador-capitalista.

La classe oprimida, el proletariat, és l'encarregada de la revolució que emancipi tota la humanitat del capitalisme perquè representa l'antítesi (en termes dialèctics) de la situació actual. Perquè la revolució es dugui a terme, han de donar-se les **condicions objectives** o **materials** (alt nivell d'explotació i misèria) i les **subjectives** o **ideològiques** (alt nivell de conscienciació de la classe oprimida). La funció dels partits comunistes és impulsar la consciència de classe i mantenir les condicions revolucionàries subjectives.

La revolució proletària buscarà l'abolició de la propietat privada dels mitjans de producció, que implicarà la fi de les societats de classes. Donarà pas a la nova societat comunista que haurà de fer front a un nou tipus de contradiccions i sofrirà també el seu desenvolupament. Aquest pas de l'estat capitalista a l'estat socialista obrer, des del qual es construirà la societat comunista sense estat, suposarà la "humanització de la humanitat", abolirà l'explotació. Durant un cert període existirà una societat en la qual no hauran desaparegut encara les classes, i en la qual els proletaris mantindran sotmesa per la força a la burgesia i el seu exèrcit mercenari. Aquesta etapa es diu *la dictadura del proletariat*, i les generacions crescudes en aquest sistema, que no tindran el llast capitalista en la seva educació, seran els qui realitzaran la construcció de la societat sense classes.

Preguntes per a reflexionar

- Com descriuríeu el nivell de conscienciació actual en el vostre context per part de la classe oprimida?
- Creieu que es pot canviar l'estructura d'una societat canviant la superestructura (les lleis)?

EL VALOR

Comencem a veure l'economia marxista pel principi, comprnent l'anàlisi que Marx fa sobre el valor de les mercaderies.

Tota mercaderia és, en primer lloc, una cosa que **satisfà una necessitat humana**, i en segon lloc, **una cosa que es pot canviar per unes altres coses**. Aquesta doble concepció de les coses, concedeix a tota mercaderia un doble valor: el **valor d'ús** i el **valor de canvi** (respectivament). Aquests dos valors no tenen per què coincidir. Per exemple: l'aigua té un enorme valor d'ús (sense ella no podem viure, la fem servir constantment), però un escàs valor de canvi (és molt barata). Amb el diamant ocorre el contrari, té un gran valor de canvi (és caríssim, una porció es pot canviar per grans quantitats d'altres mercaderies) però poc valor d'ús (amb prou feines té utilitats pràctiques). Dues mercaderies poden tenir el mateix valor de canvi, però el valor d'ús és propi de cada mercaderia. El valor de canvi o simplement valor d'una mercaderia, és la magnitud que ens serveix per intercanviar-la equitativament amb unes altres que posseeixen diferent valor d'ús. **Però totes les mercaderies tenen una cosa en comú: són producte del treball. El valor de cada mercaderia el determina el treball que s'empra en la seva obtenció.**

Quan les societats van començar el seu desenvolupament, es produeix la **divisió social del treball**. Els productors es van especialitzar a obtenir mercaderies concretes: uns caçaven, uns altres fabricaven armes, etc. Però després uns necessitaven menjar carn i uns altres necessitaven tenir armes, i intercanviaven mercaderies que tenien valors d'ús diferents. **La proporció entre dos valors d'ús és el valor de canvi** (per exemple: tres destrals per dos ossos).

El desenvolupament de les societats va continuar, els treballadors s'especialitzaven cada vegada més i els intercanvis es multiplicaven vertiginosament. Sorgeix la necessitat de regularitzar el valor de canvi. No podien seguir establint el valor de cada mercaderia en ossos i destrals. Llavors es crea una mercaderia diferent, els **diners**, i totes les mercaderies comencen a canviar-se per una mateixa, el valor d'ús de la qual és nul, però serveix per comparar els de les altres mercaderies.

Quan s'intercanvien mercaderies per mitjà dels diners, s'equiparen els treballs invertits a obtenir-les. Marx va dir: "El canvi és una relació entre treballadors, amb un embolcall material". No obstant això el treball pot comprar-se i vendre's, com una mercaderia més

que, com veurem en el capítol següent, té la peculiaritat que se'n pot pagar menys del que en realitat val (explotació): el seu valor d'ús és molt superior al seu valor de canvi.

La circulació de mercaderies passa a ser de la forma D-M-D, és a dir: que es tenen uns diners (capital), es realitza una compra de certa mercaderia, i després es ven aquesta mercaderia... I així s'obté una quantitat de diners més gran que la inicial. Aquest augment del preu de la mercaderia es diu plusvàlua. Però, si no ha variat el seu valor efectiu, d'on surt aquesta riquesa?

EL CAPITAL I LA PLUSVÀLUA

Al principi, després de l'aparició dels diners, els treballadors produïen una mercaderia (carn, vegetals, eines...) de la qual utilitzaven una part. La resta la venien i amb els diners obtinguts compraven les altres mercaderies que necessitaven per viure. La circulació de mercaderies era M-D-M (mercaderia-diners-mercaderia), primer es realitzava una venda i després una compra.

Quan la producció de mercaderies aconseguix un desenvolupament molt elevat, els diners es transformen en **capital**. Vegem aquest concepte detingudament, ja que és el moll de l'os del marxisme.

La circulació de mercaderies ara és de la forma D-M-D, és a dir: que es tenen uns diners (capital), es realitza una compra d'una certa mercaderia, i després es ven aquesta mercaderia... I així s'obté una quantitat de diners més gran que la inicial. Aquest augment del preu de la mercaderia es diu **plusvàlua**. Però, si no ha canviat el seu valor efectiu, d'on surt aquesta riquesa?

Vegem com es produeix el procés D-M-D. Una persona realitza una **acumulació de capital**, ajuntant una gran quantitat de diners, pels mitjans que siguin. Aquest "acumulador" és un **capitalista**. Amb el seu capital, adquireix una mercaderia, que després de vendre-la li proporciona "misteriosament" més diners dels que va invertir. Estudiem el cas més clar de capitalista, el de l'empresari, el qual adquireix una mercaderia diferent, especial, que és el **treball**. L'empresari "compra" el treball d'un obrer per un cert numero d'hores, també compra els anomenats **mitjans de producció**: matèries primeres, eines per treballar-les, local de treball, energia per a les màquines, etc. D'aquesta compra obté un producte (fabricat pel treballador, a partir de les matèries primeres i les eines que pertanyen al capitalista), i ven aquest producte a un preu superior als diners que hiva invertir. D'aquest guany extra, anomenat **plusvàlua**, en part es reinverteix en el propi negoci i en part va a engreixar la seva fortuna personal sense haver treballat.

D'on deu haver sortit aquesta plusvàlua? Evidentment, ni les màquines, ni el local, ni les matèries primeres generen riquesa per si sols. Només el treballador pot generar riquesa, quan duu a terme la producció d'una mercaderia.

El capitalista ven al mercat la mercaderia al seu preu exacte, ja que té un valor de canvi determinat. Però si obté guany, això vol dir que està obtenint la mercaderia per un preu molt menor del seu valor. Llavors, en comprar les mercaderies inicials, està pagant per alguna d'elles menys del que val. És clar que no parlem de les màquines, **sinó del treball!** No està pagant a l'obrer el que realment val el seu treball.

Un exemple concret: suposem que el propietari d'una empresa ven cada cadira a 20€, dels quals 10 cada dia es gasten a pagar la llum, el lloguer de la fàbrica, la fusta, etc... El fuster cobra 30€ cada jornada, ven la seva força de treball per aquest salari. A meitat de jornada, el fuster ha fabricat 3 cadires (per tant, mercaderies que al mercat es venen per 60€). Descomptant els 30€ que haurà gastat per matèries primeres i infraestructura, tenim que el fuster ha produït una riquesa de 30€, que és exactament el que rebrà al final del dia. Això vol dir que la resta de la jornada treballarà per a la butxaca del capitalista! Avui dia els mecanismes de producció de la societat capitalista són molt més complicats, però la contradicció bàsica d'on es desenvolupa l'expansió capitalista és aquesta.

Per descomptat que els economistes burgesos neoliberals (partidaris de la lliure empresa privada) donen explicacions diferents sobre la producció de la plusvàlua. Per exemple, argumenten que el guany prové de la competència, que alguns capitalistes guanyen amb les seves inversions perquè uns altres perden amb les seves. No obstant això, és evident que si la plusvàlua es generés durant la venda o la compra es mercaderies, no es generaria riquesa al món, sinó que simplement es desplaçaria d'unes mans a unes altres. Vivim molt millor que fa 100 anys, això vol dir que sí es genera riquesa, i per tant que la plusvàlua procedeix del procés de producció de mercaderia, i no del de canvi.

Un altre argument és que ser empresari és una feina més com qualsevol altra (no obstant això els accionistes d'una empresa no han de moure un dit per veure com ingressen guanys), o per exemple, el mite que el capitalista és qui assumeix els riscos de crisis i fallides en invertir els diners que li pertanyen en una empresa que donarà treball a altres persones. A quin risc es refereixen? Al de perdre tot el seu capital i no quedar-se més que amb la seva capacitat de treballar? Al de veure's obligat a vendre la seva força de treball per viure, com els altres treballadors, i convertir-se en un

treballador més? És que han de treballar els obrers per mantenir la riquesa del capitalista?

Preguntes per a reflexionar

- Els treballs manuals són molt bon exemple perquè es pot veure la transformació d'un mateix objecte i mostra clarament què és la plusvàlua. Però creieu que és igualment aplicable a feines com, per exemple, un cambrer?

EXPLOTACIÓ I EMANCIPACIÓ

Com ja hem vist, al capital que s'inverteix en la producció, es distingeixen dues parts: **capital constant** o mitjans de producció (llum, màquines, matèries primeres, etc.), amb el qual s'obté exactament el que costa, i **capital variable** o treball, del que es pot obtenir més del que es paga. Aquesta "estafa" forçada per al treballador és el que es diu explotació.

És fals que en la història sempre hi hagi hagut explotats i explotadors. En diferents èpoques i llocs han existit comunitats en les quals **no existia la propietat privada dels mitjans de producció** i ningú havia de treballar en les condicions dictades pel propietari d'aquests. A més, hi ha hagut formes diferents d'explotació, com l'esclavisme (on no només el treball, sinó la vida de l'esclau pertanyia al seu amo), el feudalisme, el capitalisme, etc.

En el sistema actual, el capitalista pot augmentar l'explotació de l'obrer de dues formes. Una d'elles és la **plusvàlua absoluta**, i és més directa. Consisteix a forçar als treballadors perquè produeixin més ràpid, o disminuir directament el seu salari. La segona és més indirecta i menys evident, és la **plusvàlua relativa**. Consisteix a augmentar la producció per altres mitjans: millorant les tècniques de treball, reorganitzant la cadena, etc. De tota manera, el treballador treballa i cobra el mateix que abans però produeix més, i per tant rep una proporció menor de la seva producció, i així augmenta la seva explotació.

La plusvàlua relativa és un concepte importantíssim ja que serveix per demostrar que encara que la riquesa social augmenti i tots visquem cada cop millor, l'explotació i la desigualtat també augmenten. Fa 100 anys que aconseguíem la jornada de 8 hores, i encara es manté malgrat que el temps necessari per a la producció de mercaderies disminueix contínuament a un ritme de vertigen. Si fa 100 anys 8 hores generaven riquesa suficient per a la classe capitalista, ara els en generen molta més.

Com acabem de comprovar, al sistema capitalista li interessa invertir en investigació tecnològica perquè el progrés de la maquinària l'ajuda a produir més en el mateix temps i així augmentar l'explotació. També aconseguix reduir la necessitat de mà d'obra. Cada cop més treballadors són substituïts per màquines a tallers i fàbriques. Lògicament, dins de la voraç competència del sistema, cada capitalista n'elimina d'altres, que s'arruïnen. La riquesa es concentra cada cop en menys mans, i alhora creix la massa de la misèria.

Al mateix temps augmenta la producció a un ritme eixelebrat, de manera que arribem a produir més del que puguem consumir ja que al sistema capitalista no li interessa el valor d'ús, sinó únicament la plusvàlua (el guany que genera). Aquestes contradiccions expliquen les periòdiques crisis que cada vegada més freqüentment assoten a la societat capitalista. Aquest estira-i-arronsa es tornarà cada cop més violent, fins que les contradiccions es tornin insostenibles, i el sistema (segons Marx) o bé sentirà l'hecatombe en les seves carns o bé evolucionarà per necessitat al socialisme o comunisme.

“El capitalisme està cavant la seva pròpia tomba. La centralització dels mitjans de producció i la socialització del treball arriben a un punt en què són ja incompatibles amb el seu embolcall capitalista.

Aquest embolcall esclata. Sona l'hora de la propietat capitalista.

Els expropiadors seran expropiats.”

(El Capital, Karl Marx)

